

1. BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN DERS KİTAPLARI

Türkiye'nin ders kitabı sorunu var mıdır? Bu soruya tüm toplum kesimleri tereddütsüz "evet" yanıtı vereceklerdir. Ancak bu sorun bugün ortaya çıkmış bir sorun değildir. Aşağı yukarı Cumhuriyetin kurulmasından bugüne devam ede gelmiş, sağlıklı bir çözüme kavuşturulamadığı için biriken sorunlar bugüne taşınmıştır.

Türkiye'de ders kitaplarıyla ilgili sorunlar çeşitli Milli Eğitim Şur'alarında tartışılmış bu konuda bir takım öneriler getirilmiştir.

MİLLİ EĞİTİM ŞUR 'ATARINDA DERS KİTAPLARI KONUSU

Kurtuluş Savaşının sürdüğü yıllarda, Maarif Vekaleti bünyesinde Telif ve Tercüme Heyeti oluşturulmuş, bu heyet 1926 yılında toplanan III. Heyet-i İlmiye Kararları sonucunda yerini, Milli Talim ve Terbiye Dairesi'ne bırakmıştır.

Telif ve Tercüme Heyeti 'her türlü eserin incelenerek bunların basım, dağıtım ve okul kitaplarına gönderilmesi'ni, görevlerinden birisi olarak görmüştür. Telif ve Tercüme Heyeti "*okutulmasında yarar görülen eserlerin başarılı öğrencilerle okul kitaplıklarına ücretsiz olarak gönderilmesini*" kararlaştırmıştır.

I. Heyet-i İlmiye Kararları (15 Temmuz- 15 Ağustos 1923):

Ders kitapları ile "üstün değerde müracaat kitaplarının dilimize çevrilmesinde takip olunacak esaslar" görüşülmüş, Türkçe Sözlükler, Milli Kültür, Milli Tarih, Milli Müzik, Milli Dil ve Edebiyat kitaplarının yazdın İması görüşü benimsenmiştir.

II. Heyet-i İlmiye Çalışmaları (1924):

Bu dönemde "Ders kitaplarının yazdırılması" alınan kararlar arasındadır.

I. Milli Eğitim Şur'ası (17-29 Temmuz 1939):

Bu Şur'a da getirilen konuların en önemlisi, okul ders kitaplarıyla ilgili olmuş ve "*Tek tip kitap (Devlet Kitabı) " sistemine gidilmesi teklif ve kabul edilmiştir.*

II. Milli Eğitim Şur'ası (15-21 Şubat 1943):

Bu Şur'ada, Türk Dili'nin ve Türk Tarihi'nin öğretilmesi görüşü ağırlık kazanmış ve şöyle denilmiştir: "İlk ve Ortaokul tarih kitaplarının hazırlanmasında bilim ve pedagoji yönünden dikkate alınacak noktaların saptanması, Lise tarih kitaplarının mükemmelleştirilmesi yönünde görüşlerin belirtilmesi" ile "*İlk ve Orta dereceli okullarda Tarih dersleri programları ile ders kitaplarının çocuğun seviyesine uygun olmadığı*" belirtilerek, "Mesleki ve Teknik Okullar için ayrı kitap yazılması" kararı alınmıştır.

VII. Milli Eğitim Şur'ası (5-1S Şubat 1962):

Bu Şur'a, Milli Eğitimde yeniden yapılanmayı amaçlamıştır. Şur'a da, "*Okul Ders Kitaplarının konununun Yayınlar Müdürlüğüne yürütülmesi*" kararı alınmıştır.

IX. Milli Eğitim Şur'ası (24 Haziran-4 Temmuz 1974):

Milli Eğitim sisteminin bütünlüğü içinde "Programlar", "Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar" ana başlıklarıyla toplanan bu Şur'a da, ders kitaplarıyla ilgili alınan kararlar şunlardır;

"VII. Tek Kitap Uygulamasına Geçilecektir.

Zorunlu öğretim çağını kapsayan temel eğitimin gereği olarak, öğrencilere *tamamen veya kısmen parasız kitap vermek veya çok ucuz bir fiyatla sağlamak amacıyla* Bakanlıkça, İlkokul ve Ortaokul kitapları için başlatılan "Tek Kitap" uygulaması sürdürülecektir. (Karar 101)

Tek Kitap uygulaması, bir plana göre, zamanla diğer eğitim kademeleri kitaplarını da kapsamına alacaktır.

Tek Kitap olarak kabul edilecek ders kitapları;

1- Ödüllü yarışmalar düzenlemek veya,

2- Komisyon veya kişilere yazdırılmak suretiyle Bakanlık'ça hazırlanarak veya serbest yazarlara ait kitaplardan seçilecektir. (Karar 102)

Tek kitabın telif hakkı, baskı sayısı sınırsız olmak veya okutulma süresi en az beş yıl olmak kaydıyla, ödül vermek veya bir defada önceden ödenmek suretiyle Bakanlık'ça satın alınacaktır. (Karar 103)

Bakanlık, Tek Tip kitap olarak kabul edilen ders kitaplarının zamanında basılması ve öğretim yılı başlamadan önce okullara dağıtılmasını sağlamak üzere, gerekli tedbirleri alacak; bu maksatla *Bakanlık Basımevinin olanakları yetmediği takdirde, ders kitaplarının özel sektörde basımını sağlayacaktır.* (Karar 104)

Tek Kitap uygulaması, serbest yazarların *bol miktarda yardımcı ders kitabı hazırlanması* ve ders kitaplarının iyileşmesi çalışmalarına katkıda bulunmalarını destekleyecek ve onları özendirerek biçimde düzenlenecektir. (Karar 105)

X. Milli Eğitim Şur'ası (23-26 Haziran 1982):

"Anasınıfları öğretmenleri için el kitaplarının hazırlanması" kararı alınmıştır.

XI. Milli Eğitim Şur'ası (8-11 Haziran 1988)

Bu Şur'a da, öğretmen kitaplarıyla ilgili olarak;

"Öğretmenler için, onların mesleki ve genel kültürlerini arttıracak her çeşit kitaplar (*öğretmen kılavuz kitabı vs.*) hazırlatılma!! veya satın alınmalı; bunların *öğretmen/ere*

parasız verilmesi; bazı temel kitapların da okul kitaplıklarına gönderilmesi sağlanmalıdır" görüşüne yer verilmiştir.

XII. Milli Eğitim Şur'ası (18-22 Haziran 1988)

"Karar 24- Her türlü ders kitaplarının, yeni teknolojiler kullanılarak daha kaliteli kağıtlara basmak suretiyle cazip, güzel ve daha eğitici-öğretici nitelikte üretilmesi." kararı ile şu temenni kararları alınmıştır:

"İlk ve Ortaokul ile Lise ve dengi okulların Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının, Bakanlık'ça seçilecek şahıslara veya oluşturulacak komisyonlara yazdırılması; bu dersler için öğretmen kılavuz kitaplarının da hazırlattırılması".

XIV. Milli Eğitim Şur'ast (27-29 Eylül 1993):

"Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygun görüşüne bağlı olarak, okul öncesi çocuk kitabı ve oyuncakları gibi materyal üreten, ithal eden işletmelere, vergi ve gümrük indirimi ve gerektiğinde kredi verilerek teşvik edilmeleri sağlanacaktır." karar alınmıştır.

Hatta ders kitaplarının yeterli düzeyde olmaması Cumhuriyet Hükümetlerini de rahatsız etmiş bu konu çeşitli hükümet programlarına girecek kadar öne çıkmıştır.

HÜKÜMET ve SİYASİ PARTİ PROGRAMLARINDA DERS KİTAPLARI 1

I. İCRA VEKİLLERİ HEYETİ

(3 Mayıs 1920 — 24 Ocak 1921)

İcra Vekilleri Heyeti Reisi : Mustafa Kemal Paşa, T.B.M.M. Reisi

Maarif Vekili : Rıza Nur Bey, Sinop

Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver) Antalya

16.12.1920

Maarif işlerindeki gayemiz; çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manasıyla dini ve milli bir hale koymak ve onları cidali hayatta muvaffak kılacak, istinatgahlarını kendi nefislerinde bulduracak kudreti teşebbüs ve itimadı nefis gibi seciyeler verecek, müstahsal bir fikir ve şuur uyandıracak bir dereceyi aliyeye isal eylemek, tedrisatı resimeyi bütün mekteplerimizi en ilmi en asri olan bu esasla kavaidi sıhhiye dairesinde yeniden tanzim ve programlarını ıslah etmek, mizacı millete ve şeraiti coğrafiye ve iklimiyemize, ananatu tarihiye ve içtimaiyemize muvafık ilmi ders kitapları meydana getirmek, halk kütlesinden

İsmail Aydın; Siyasi Parti ve Hükümet Programlarında Eğitim-Öğretim ve Öğretmenler Eğitim Sen Yayınları 1997.

lügatları toplayarak dilimizin kamusunu yapmak, bizde ruhu milliyi nemalandıracak asarı tarihiye edebiye ve içtimaiyeyi erbabına yazdırmak, asarı atikai milliyeyi tescil ve muhafaza eylemek, garp ve şarkın müellefatı ilmiye ve fenniyesini dilimize tercüme ettirmek, hasılı bir milletin hıfzı hayat ve mevcudiyeti için en mühim amil olan maarif umuruna dikkat ve gayreti mahsusa ile çalışmaktır. Bugün ise ilk işimiz mekatibi mevcudideyi hüsnü idare etmektir.

II. DEMİREL HÜKÜMETİ

(3 Kasım 1969 — 6 Mart 1970)

BAKANLAR KURULU

Başbakan : Süleyman Demirel (İsparta)

Milli Eğitim Bakanı : Orhan Oğuz (Eskişehir)

İlk öğretimle orta ve yüksek öğretim arasında organik bir bağ kurulacak okul programlarını *ders kitaplarını* ve öğretim araçlarını *gelişmelere uygun alarak devamlı surette yenilemeye önem verilecektir.*

I. ERİM HÜKÜMETİ

(26 Mart 1971 — 11 Aralık 1971)

BAKANLAR KURULU

Başbakan : Nihat Erim, Bağımsız Milletvekili (Kocaeli)

Milli Eğitim Bakanı : Şinasi Orel (T.B.M.M. dışından)

İlk ve orta öğretimde tek kitap düzeni uygulanacaktır.

Üniversite ve yüksek öğretim ders kitaplarının öğrenciye ucuz fiyatla verilmesi için gerekli için gerekli tedbirler alınacaktır.

IV. DEMİREL HÜKÜMETİ

(31 Mart 1975 — 21 Haziran 1977)

BAKANLAR KURULU

Başbakan : Süleyman Demirel (İsparta)

Milli Eğitim Bakanı : Ali Naili Erdem (İzmir)

Okullarda kitap enflasyonuna ve ders kitapları ile ilgili ticari istismlara son verilecektir. Ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı tedbirler alınacaktır. Eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılacaktır. Radyo ve televizyon yoluyla yapılacak eğitimin, milli eğitim temel amaçlarına uyması ve köylere kadar ulaşması sağlanacaktır. Öğretim üyelerinin az ve yetersiz olduğu eğitim kuruluşlarında kapalı devre televizyonları ile ders verilme imkanlarından faydalanılmasına çalışılacaktır.

V. DEMİREL HÜKÜMETİ

(MİLLİYETÇİ CEPHE)

(21 Temmuz 1977—5 Ocak 1978)

BAKANLAR KURULU

Başbakan : Süleyman Demirel (İsparta)

Milli Eğitim Bakanı : Nahit Menteşe (Aydın)

Okullarda kitap enflasyonuna ve bu konu ile ilgili istismlara son verilecektir. Ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı etkin tedbirler alınacaktır. Eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılacaktır. Radyo ve televizyon yoluyla yapılacak eğitimin, milli eğitim temel amaçlarına uyması ve köylere kadar ulaşması sağlanacaktır. Öğretim üyelerinin az ve yetersiz olduğu eğitim kuruluşlarında kapalı devre televizyonları ile ders verilme imkanlarından faydalanılmasına çalışılacaktır.

Müşpet ilimlere ait ders kitaplarında, milletimizin bu ilimlere yaptığı hizmetleri tanıtan bölümlerin konulmasına önem verilecektir.

III. ECEVİT HÜKÜMETİ

(5 Ocak 1978 — 12 Kasım 1979)

BAKANLAR KURULU

Başbakan : Bülent Ecevit (Zonguldak)

Milli Eğitim Bakanı : Necdet Uğur (İstanbul)

Son yıllarda yaygınlaşan çağdışı ve ulusal birliği sarsıcı ders kitapları kaldırılacaktır.

II. ÖZAL HÜKÜMETİ

(21 Aralık 1987—9 Kasım 1989)

BAKANLAR KURULU

Başbakan : Turgut Özal (İstanbul)

Milli Eğitim Bakan : Avni Akyol

— Ders kitaplarının çağdaş eğitim seviyesine uygun olarak hazırlanması için her türlü tedbir alınacaktır.

AKBULUT HÜKÜMETİ

(9 Kasım 1989— 23 Haziran 1991)

BAKANLAR KURULU

Başbakan : Yıldırım Akbulut

Milli Eğitim Bakanı : Avni Akyol

Eğitim programları, ders kitapları, eğitim araç ve gereçleri ile öğretim yöntem ve tekniklerinin bilim ve teknolojiye yeniye, toplumumuzun ve insanımızın değişen ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmesi sağlanacaktır.

DEMİREL HÜKÜMETİ

(20 Kasım 1991—25 Haziran 1993)

BAKANLAR KURULU

Başbakan : Süleyman Demirel
Milli Eğitim Bakanı : Koksall Toptan

Öğretim programları ve ders kitapları evrensel ölçülere, demokratik özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenlenecek, gençlerimize araştırmacı, yaratıcı ve bağımsız bir kişilik kazandırma amacı ön plana çıkarılacaktır.

CUMHURİYETHALK PARTİSİ (CHP) PROGRAMINDA DERS KİTAPLARI

Tek ders kitabı uygulamasından vazgeçilecek, gerçek anlamda çok kitap uygulamasına geçilecektir. Kültürel mozağimizin zenginliğini oluşturan özelliklerin eğitim sürecimize yeterince yansıtılmasına özen gösterilecektir.

ÖĞRETMEN ÖRGÜTLERİ ve DERS KİTAPLARI

Ders kitaplarında bazı dönemlerde siyasal iktidarların görüşleri yer almış, bu ırkçı ve gerici görüşler ders kitapları aracılığıyla öğrencilere aktarılmak istenmiştir. Bu durum Eğitim emekçileri ve örgütlerini rahatsız etmiş TÖS'ün düzenlediği "*Devrimci Eğitim Şur'ası*" (DEŞ)te tartışılmıştır. 1975 yılına gelindiğinde kurulan Milliyetçi Cephe (MC) hükümetleri ders kitaplarında ırkçılık ve gericiği daha belirgin şekilde kullanmışlardır. Buna seyirci kalmayan TÖB-DER, diğer demokratik kitle örgütlerini de yanına alarak "MC'nin Ders Kitaplarına hayır" kampanyası başlatarak bu ders kitaplarını kamuoyu önünde mahkum etmişlerdir. Öte yandan TÖB-DER bu ders kitaplarının okullarda okutulmaması için hukuksal mücadele başlatmış ve Danıştay'a dava açarak bu davayı kazanmıştır.² Böylece dönemin ders kitapları gösterilen tepkiler yüzünden okutulamamış ve bazı demokrat-ilerici kişiler alternatif ders kitapları yazmaya çalışmışlardır.³ Ancak bu girişimler de yetersiz kalmış, 12 Eylül askeri darbesiyle bir çoğu şimdi yazılan ders kitaplarının yanında "ansiklopedi" sayılabilecek eski ders kitapları yerlerini yeni ders kitaplarına bırakmıştır. Özal Hükümetleri döneminde "*Türk-İslant sentezi*" anlayışı ders kitaplarına taşınmıştır. Yine bu hükümetler döneminde ders kitaplarının daha "kaliteli"(!) olması için

O dönemin ders kitaplarının en ünlüleri İ. Kafesoğlu-A. Deliorman ikilisinin yazdığı Tarih, Felsefe ve Sosyoloji kitaplarıydı. Hatta Sosyoloji ders kitabından "bir işçi ile bir doktorun şerefi aynı olabilir mi?" sorusu vardı.

Bu konuyla ilgili geniş bilgi için İsmail Aydın; Türkiye'nin Tarih Ders Kitapları ve Müfredat Programları adlı çalışma. (Çalışma henüz basılmamış, ancak Eğitim Sen Eğitim Sekreterliğinden temin edilebilir.

"ödüllü ders kitabı yazımı" kampanyaları başlatılmış buna rağmen ders kitapları sorunu çözümlenememiştir. Abece ve Eđit-Der süreçlerinde ders kitaplarıyla ilgili kampanya açılmak istenmiş, yaşanan süreçler bu girişimleri de sonuçsuz bırakmıştır.⁴

Eđitimcilerin sendikalaşma çabaları olumlu sonuçlar verdiğinde; sendikaların bu konuya yönelik çeşitli çalışmalar yapmalarının gerekliliği çeşitli platformlarda dile getirilmiştir. Eğitim Sen'in düzenleyeceği "*Demokratik Eğitim Kurultayı*" (DEK) nın tartışma konularından birisinin "ders kitapları" olması kararlaştırılmıştır, bu konuda bir takım ön çalışmalar yapılmıştır. Ne yazık ki sendika şubelerimizin birçoğu ders kitaplarını incelemek için söz verdikleri halde bu tür çalışmalarını tamamlayıp rapor halinde genel merkezimize yeteri kadar sunamamışlardır.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen ders kitaplarıyla ilgili genel merkezimiz bünyesinde oluşturulan *bu taslak rapor örgütümüzün tartışmasına sunularak örgütümüzden gelecek öneri katkı ve eleştirilerle zenginleştirilerek kurultaya sunacağımız ana rapor ortaya çıkacaktır.*

⁴ Abece Dergisi Sayı 51. İsmail Aydın'ın "Çağrı" başlıklı yazısı.